

ТЕОРІЯ І ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 316.62-057.87

С. О. Бадер

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕЗАДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

Період навчання у закладі вищої освіти є одним із найбільш важливих у житті кожної особистості, адже змінюються умови життя, вчорашній школяр потрапляє у новий колектив, освітній процес стає не схожим на такий, що притаманний закладам загальної середньої освіти. Означені фактори можуть стати провокаторами зниженого емоційного фону, депресивного стану першокурсника, або, навпаки, створити відчуття «повної необмеженої свободи», що так чи інакше негативно позначається на адаптаційних процесах. З цього приводу слушною є думка Е. Шпрангера, який зазначає, що період раннього студентства характеризується кризою відірваності [1]. Це зумовлює необхідність соціально-педагогічної профілактики дезадаптації студентів, які вступили на перший курс навчання закладу вищої освіти.

Проблема соціалізації студентської молоді є предметом досліджень С. Савченка, С. Харченка. Педагогічні умови та технології адаптації студентів до закладу вищої освіти є предметом дослідження Л. Даренських, Т. Маленкович, І. Мільковської, О. Осипчукової, О. Плотнікової, О. Пономарьов, В. Стрельцової, Г. Токаревої, В. Штифурака тощо.

Натомість, проблема соціально-педагогічної профілактики дезадаптації майбутніх фахівців першого року навчання потребує більш ґрунтовного дослідження та є необхідність проектування спеціальної технології такої діяльності.

Отже, мета статті полягає в обґрунтуванні спеціальної технології соціально-педагогічної профілактики дезадаптації першокурсників на засадах ідей педагогічної підтримки.

У довідковій літературі дефініція «адаптація» тлумачиться як пристосування організму до мінливих зовнішніх умов [2]. Відповідно, адаптація студентів першого курсу навчання є певним пристосуванням до нових умов життя та навчання, а отже, елементом та механізмом їхньої соціалізації у межах закладу вищої освіти.

Поряд з адаптацією вчені виокремлюють поняття «дезадаптація», що розуміється як тимчасова втрата раніше набутої адаптованості, що при певних умовах може цілком відновитися [3–5].

Узагальнення наукових розвідок свідчить про те, що існують фактори, які провокують дезадаптивні процеси серед студентів перших

курсів закладів вищої освіти. Серед них є такі, що притаманні всім першокурсникам, тобто традиційні:

- входження у новий колектив (колектив академічної групи, студентський колектив закладу вищої освіти, колектив викладачів тощо);
- руйнування звичного режиму повсякденного життя, що був притаманний для шкільного навчання;
- необхідність удосконалення самоменеджменту власної діяльності та саморегуляції поведінки;
- фрустрація від відчуття «повної свободи» тощо [4].

Натомість, ситуація ускладнюється, якщо студентам доводиться покидати родинне коло та навчатися в іншому місті, інколи навіть області. У такому випадку до традиційних додаються специфічні фактори дезадаптації, зокрема:

- негативні переживання, пов'язані з відривом від родинного кола та кола близьких родичів, друзів, інколи – розривом особистісних стосунків.
- необхідність налагодження побуту та вдосконалення навичок самообслуговування [4; 5].

Означені фактори негативно позначаються на адаптаційних процесах першокурсників, що може провокувати дезадаптацію, яка, своєю чергою, зумовлює появу девіантної поведінки.

З іншого боку, соціально-педагогічні профілактика – це комплекс заходів соціально-психологічного та педагогічного характеру, спрямованих на нейтралізацію впливу негативних факторів соціального середовища на особистість з метою попередження відхилень у її поведінці. Очевидно, що говорячи про соціально-педагогічну профілактику дезадаптації студентів перших курсів маємо на увазі науково обґрунтовані і своєчасно здійснювані заходи, спрямовані на запобігання можливих наслідків зміни звичного середовища, побуту та режиму життя першокурсників.

На нашу думку, профілактика дезадаптації буде успішною, якщо використовувати технологію соціально-педагогічної підтримки адаптації першокурсників, яка б упроваджувалась комплексно, систематично, починаючи з перших днів перебування здобувачів освіти в соціальному середовищі закладу вищої освіти.

Проблема соціально-педагогічної підтримки особистості є предметом дослідження таких вітчизняних учених: І. Бабенко, І. Макаренко, Г. Сорока, В. Тесленко тощо. Натомість, теоретико-методологічні засади теорії та технології соціально-педагогічної підтримки більш широко розкриті у роботах російських науковців, зокрема: К. Александрової, О. Газмана, Н. Касиціної, Н. Крилової, Н. Михайлової, С. Полякова, С. Юсфіна тощо.

Феномен соціально-педагогічної підтримки є доволі складним з огляду на провідний суб'єкт підтримки – особистість. Цим пояснюється відсутність чіткого визначення поданого поняття. Натомість, на основі

аналізу поданого феномену, можемо визначити його провідні характеристики, зокрема:

- тлумачення підтримуючої діяльності в руслі педагогіки свободи, де особистість апріорі визнається суб'єктом власного розвитку, такою, що має право на вибір, реалізацію власних задатків, визнання її інтересів тощо. Педагогіка свободи передбачає таку співпрацю в системі «студент – викладач», що ґрунтується на добровільній згоді, визнанні самостійності та незалежності особистості у процесі її власного становлення;

- позиція педагога у процесі соціально-педагогічної підтримки є допоміжною, фасилітуючою, оскільки пріоритетна роль у будь-якому виді діяльності належить саме особистості;

- процес соціально-педагогічної підтримки набуває рис технологічності, адже має всі ознаки педагогічної технології: концептуальну основу, мету, етапи діяльності, специфічні форми та методи роботи на кожному з етапів, чіткий, діагностований результат [6].

Означені характеристики соціально-педагогічної підтримки можна визначити і як провідні *принципи* відповідної технології адаптації студентів перших курсів до умов закладу вищої освіти.

Отже, провідною *метою* технології є ефективна адаптація студентів перших курсів до соціально-культурного життя та освітнього середовища закладу вищої освіти.

До *суб'єктів* соціально-педагогічної підтримки адаптації першокурсників відносимо:

- студентів перших курсів;
- студентів старших курсів;
- викладачів дисциплін циклу загальної і професійної підготовки;
- кураторів академічних груп;
- представників адміністрації (деканів/директорів; замдеканів/замдиректорів; методистів, інших фахівців деканатів/директоратів тощо);
- інших учасників освітнього процесу.

Безпосередня робота з першокурсниками відбувається поступово, згідно *етапів*.

Так, на *пропедевтичному* етапі представники адміністрації, далі – куратори академічних груп та представники студентського самоврядування збирають інформацію про студентів, що міститься в особових справах та інших документах (інформація про успішність навчання у закладах загальної середньої освіти, про склад сім'ї, місце фактичного проживання, стан здоров'я). Крім того, куратори на перших зустрічах з майбутніми фахівцями з'ясовують інформацію про захоплення студентів, намагаються виявити сильні особистісні якості кожного тощо. Результатом першого етапу, що не має займати більші двох-трьох тижнів, має стати своєрідне портфоліо на кожного студента, де міститься актуальні інформація про нього, що дає змогу умовно

розділити здобувачів освіти за потенційними рівнями адаптованості (в залежності від наявності умов, перерахованих вище).

Наступний – *діагностувально-пошуковий* – етап присвячено психологічній діагностиці студентів та вибудовуванню оптимальної траєкторії особистісного розвитку, розкриттю творчого потенціалу кожного з метою їх адаптації. З цією метою доцільно підключати до соціально-педагогічної підтримки таких фахівців як: психолог закладу вищої освіти, куратор академічної групи, представники студентського самоврядування. Сумісно суб'єкти соціально-педагогічної підтримки можуть визначити вхідний рівень адаптованості студентів, наявність лідерських якостей, творчі здібності та сферу їх подальшого застосування в соціально-культурному середовищі закладу вищої освіти. Оптимальним є, коли другий етап займає не більше місяця.

Паралельно з діагностувально-пошуковим упроваджується *діяльнісний* етап технології соціально-педагогічної підтримки адаптації студентів перших курсів, що передбачає роботу зі студентами в трьох взаємозалежних векторах: педагогічному (допомога та консультування у процесі навчання, мотивування до академічної успішності; активне включення студентів до різних форм навчальної та виховної роботи); психологічному (профілактика негативних емоційних станів, стресових ситуацій, депресій, фрустрацій тощо); соціальному (у разі необхідності консультація та допомога в оформленні соціальної стипендії, інших пільг або документів, допомога у вирішенні житлового питання (зселення у гуртожиток або пошук іншого місця проживання), налагодження стосунків з оточуючими тощо).

Діяльнісний етап є найдовшим та фактично триває протягом всього першого року навчання.

І, нарешті, останній – *рефлексивно-оцінний* – етап є своєрідним підсумком проведеної протягом року роботи, отже метою є визначення ступня адаптованості студентів та, на цій, основі, підбиття підсумків щодо ефективності упровадженої технології соціально-педагогічної підтримки адаптації студентів першого року навчання.

Очевидно, що *прогнозованим результатом* означеної технології є адаптованість студентів до умов закладу вищої освіти до кінця першого року навчання, показниками якої ми вважаємо:

- задовільний психологічний стан та позитивний емоційний фон студентів;
- налагодження адекватних зв'язків в системах «студент – студент» та «студент – викладач»;
- комфортність особистості у новому середовищі;
- участь студентів у соціальному та культурному житті закладу вищої освіти тощо.

Для кращої наочності наведемо нижче теоретичну модель технології соціально-педагогічної підтримки адаптації студентів перших курсів (рис. 1).

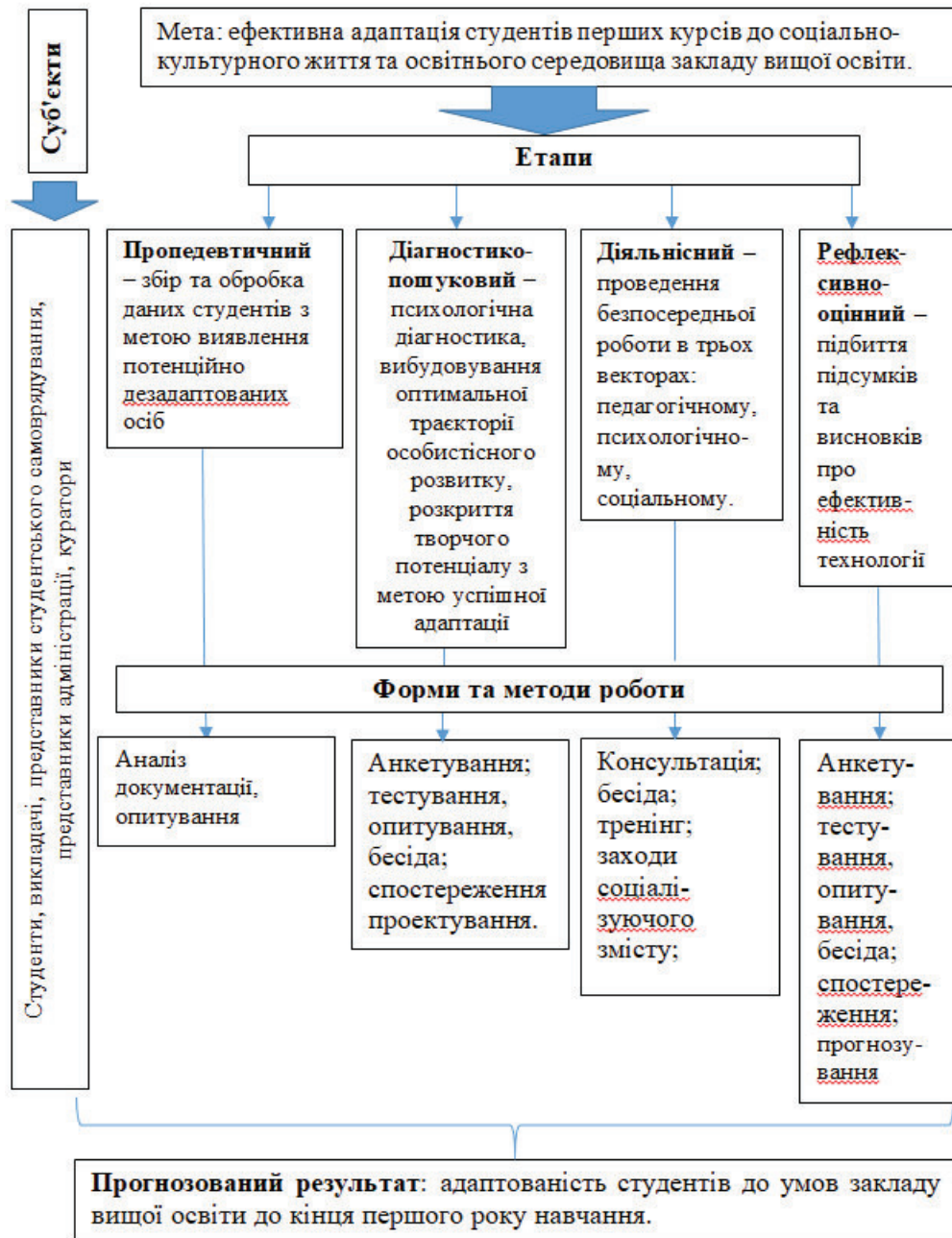

Рис. 1. Теоретична модель технології соціально-педагогічної підтримки адаптації студентів першого року навчання

Таким чином, соціально-педагогічна профілактика дезадаптації студентів першого року навчання реалізується через соціально-педагогічну підтримку, яка сьогодні набуває статусу спеціальної технології, що має свою мету, суб'єктів, зміст, форми та методи роботи на кожному з етапів реалізації, прогнозований результат. Адаптаційні процеси є більш успішними за умов постійного включення майбутніх

фахівців до різних видів продуктивної діяльності, підтримки психологічному, педагогічному, соціальному контекстах.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в реалізації означеної технології.

Список використаної літератури

1. Шпрангер Э. Основные идеальные типы индивидуальности // Психология личности. Тексты / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузыря. М., МГУ, 1982. – С. 55–60. **2. Ожегов С. И.** Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов; под ред. Л. И. Скворцова. 27-е изд., испр. Москва: Оникс: Мир и образование, 2011. – 736 с. **3. Токарева Г. Ф.** Структура социально-профессиональной адаптации студентов в вузе / Г. Ф. Токарева // Объединенный журнал. – 2005. – №27. – С. 25–30. **4. Пономарев А. В.** Организация адаптационной работы со студентами первого курса: комплексно-целевой подход [Текст] / А. В. Пономарев, Е. В. Осипчукова. //Сборник статей Восьмой всероссийской научной конференции «Бакунинские чтения». Екатеринбург, 2007. – Т. 1. – С. 312–316. **5. Пономарев А. В.** Адаптация студентов первого курса к системе высшего профессионального образования: от теории к практике / А. В. Пономарев, Е. В. Осипчукова // Образование и наука. – 2007. – № 1 (43). – с. 42–50. **6. Бадер С. О.** Модель педагогічної підтримки учнів у школах Великобританії / С. О. Бадер // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Вип. 13(3). 2013. – С. 6–14.

Бадер С. О. Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації студентів першого року навчання

Стаття присвячена проблемі соціально-педагогічної профілактики дезадаптації першокурсників. Виокремлено фактори, що провокують дезадаптивні процеси. Визначено сутність понять «соціально-педагогічна профілактика дезадаптації», «соціально-педагогічна підтримка адаптації першокурсників». Схарактеризовано технологію соціально-педагогічної підтримки адаптації студентів перших курсів через її провідні компоненти, зокрема: принципи, мету, суб'єктів, зміст, етапи, форми та методи роботи на кожному з етапів, прогнозований результат.

Ключові слова: адаптація, дезадаптація, майбутні фахівці, соціально-педагогічна профілактика дезадаптації першокурсників, технологія соціально-педагогічної підтримки адаптації.

Бадер С. А. Социально-педагогическая профилактика дезадаптации студентов первого года обучения

Статья посвящена проблеме социально-педагогической профилактики дезадаптации первокурсников. Выделены факторы, которые провоцируют дезадаптивные процессы. Определена сущность понятий «социально-педагогическая профилактика дезадаптации»,

«социально-педагогическая поддержка адаптации первокурсников». Охарактеризовано технологію соціально-педагогічної підтримки адаптації студентів перших курсів через її головні компоненти, а саме: принципи, ціль, суб'єктів, зміст, етапи, форми і методи роботи на кожному з етапів, прогнозований результат.

Ключевые слова: адаптація, дезадаптація, майбутні спеціалісти, соціально-педагогічна профілактика дезадаптації первокурсників, технологія соціально-педагогічної підтримки адаптації.

Bader S. Social and Pedagogical Prevention of First Year Student's Disadaptation

The article is devoted to the problem of social and pedagogical prevention of first year student's disadaptation. The factors that provoke the disadaptative processes are highlighted. The essence of the concepts "socio-pedagogical prevention of disadaptation", "socio-pedagogical support for the adaptation of first-year students" has been defined. The technology of socio-pedagogical support for the adaptation of first-year students is characterized through its main components, namely: principles, purpose, subjects, content, stages, forms and methods of work at each of the stages, the predicted result.

Key words: adaptation, disadaptation, future specialists, social and pedagogical prevention of first year student's disadaptation, technology of social and pedagogical support for adaptation.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Докучаєва В. В.

УДК 316.62:316.485.26

В. Ж. Богайчук

СОЦІЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах сучасного українського суспільства коли майже п'ять років на сході триває гібридна війна проти українського народу розв'язана Російською Федерацією питання про становлення особистості, її ціннісно-сміслової сфери, навичок цілепокладання та ставлення до свого життя, до держави є актуальним та життєвоважливим. Успішне функціонування всіх сфер суспільного життя в умовах війни, в якій використовуються як військові сили так і брудні інформаційні технології, значною мірою визначається особистісними якостями, здібностями, домаганнями та цінностями конкретної людини, яка здатна протиставляти маніпуляційним впливам свою волю та погляди, здатна захистити свої права та здійснювати свідомий життєвий вибір. Тому питання